

Punim Konference

Proçesi i Devoluimit të Pyjeve dhe Kullotave në Shqipëri:

Një Menaxhim i Qëndrueshëm i të Përbashkëtave Mesdhetare?

Authors: BERNARD, Claire (Ciheam-IamM), CROUTEIX, Orianne (AgroParisTech), LERIN, François (Ciheam-IamM), LOPEZ, Ruben (AgroParisTech).

I / Hyrje

Pyjet dhe kullotat në Shqipëri numërohen ende si më shumë se 50% i të gjithë territorit, me afërsisht 1,5 milionë ha pyjeve dhe toka të pyllëzuara, duke e vendosur Shqipërinë në mesin e vendeve më të pyllëzuara të Gadishullit Ballkanik (ANFI, 2005). Megjithatë, këto burime janë shfrytëzuar intensivisht për shumë dekada. Gjatë periudhës komuniste, është ndërmarrë një politikë në shkallë të gjerë për krijimin e tokës së re bujqësore, nga ndryshimet e shumta në ligatinat bregdetare dhe ato të ultësirave (Shallari, 2013), por edhe në shpenzimet e pyjeve dhe kullotave, sidomos prej viteve 1960 (Sjöberg 1991). Këto toka përdorin përdorim transformimet rezultuar në një humbje të konsiderueshme të pyjeve dhe zonave kullosore (Agolli, 2000). Përveç kësaj, zhvillimi i pyjeve i cili lidhet me një model të bazuar në produktivitetin e tepërt, duke tejkaluar shkallën natyrore të rigjenerimit të pyjeve, kishte degraduar në mënyrë të konsiderueshme sipërfaqen pyjore, të prirur drejt një strukture moshe të çekuilibruar të pyjeve (Carçani 1994; Proko 1997).

Që nga viti 1991, Shqipëria ka hyrë në një fazë tranzicioni të dyfishtë, së pari në drejtim të ekonomisë së tregut dhe një sistem politik shumë-partiak, dhe së dyti në drejtim të integritetit të saj në Bashkimin Evropian. Kjo periudhë u karakterizua nga ndryshime të thella në strukturën prodhuese të vendit, duke modifikuar shpërndarjen

hapësinoro-demografike dhe marrëdhëniet shoqërore me migrimin masiv nga zonat malore dhe të largëta (Lerin dhe Marku 2010). Sektori i pylltarisë është prekur veçanërisht nga ky tranzicion: shpërbërja e ndërmarrjeve pyjore, prerjeve masive të paligjshme, shërbime pyjore të dobëta të shtetit, pak investime në sektorin e pyjeve (Bouriaud 2005; Müller dhe Munroe 2008). Bilanci i përgjithshëm mjedisor i kësaj periudhe post- tranzicioni - e cila tani ka më shumë se njëzet vjet - në përgjithësi është konsideruar të jetë shumë negative, duke çuar në një gjëndje vunerabël, dhe të degraduar ekologjikisht të pyjeve dhe kullotave (Dida 2003; Stahl 2010).

Një përgjigje për këto vëzhgimeve alarmante mjedisore është iniciuar nën presionin ndërkombëtar politik nga donatorë multi dhe bilateral, të cilët kanë mbështetur fuqishëm rishikimin e legjislacionit pyjor në vitin 2005, dhe hartimin e një Strategjie Kombëtare për zhvillimin e sektorit të pyjeve dhe kullotave (DPPK 2005). Kjo strategji mund të konsiderohet si një pikë referimi reale në zhvillimin e sektorit të pylltarisë, duke u fokusuar në menaxhimin multifunksional të zonave pyjore, luftën kundër prerjeve ilegale, rehabilitimin e funksioneve ekologjike të pyjeve e kullotave, duke kufizuar shfrytëzimin produktiv të pyjeve. Këto ndryshime legjislative dhe politike në sektorin e pyjeve kanë ecur së bashku me modifikime të rëndësishme në aspektin e qeverisjes territoriale (të decentralizimit, krijimit dhe fuqizimit të njësive të qeverisjes vendore, si janë komunat dhe bashkitë) dhe pronësinë mbi tokën (procesi i devoluimit, i cili ka filluar në vitet '90 dhe ka përfunduar në vitin 2008). Vlen të përmendet roli qendror të Bankës Botërore, me anë të dy projekteve kryesore mbi pylltarinë, të fokusuara në zhvillimin e pyjeve të komunitetit si një mjet i decentralizimit: Projekti pyjeve shqiptare (Banka Botërore 1996) dhe Projekti i zhvillimit të burimeve natyrore (Banka Botërore 2005).

Në kontrast, fusha e implementimit të këtyre proceseve kombëtare (decentralizimit dhe devoluimi), tregon një kronologji jashtëzakonisht komplekse edhe konfuze për shumë aktorë. Diversiteti dhe mbivendosja e mjeteve dhe instrumenteve të monitorimit - si inventarët e pyjeve, SIG, regjistrimi kadastral, planet e menaxhimit, etj - krijon *de facto* shumë pasiguri në drejtim të menaxhimit të përgjegjshmërisë dhe të drejtave të pronësisë. Për më tepër, arritja e procesit të decentralizimit në vitin 2008, e cila i jep pronësinë dhe menaxhimin e 60% të pyjeve dhe kullotave në 240 komunat dhe bashkitë shqiptare, hap një debat të rëndësishëm në zhvillimet e saj të ardhshme: a është e mundur që transferimi i të drejtave të përdoruesve tek përfituesit të identifikuar të tillë si (fshatrat, klanet, familjet, individët), të jetë i mjaftueshëm për të siguruar një menaxhim të qëndrueshëm të këtyre zonave? Apo, duhet të shkojë më tej, me krijimin e të drejtave të pronësisë, duke rritur interesin privat në menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve pyjore dhe kullimore? Dhe e fundit, por jo më pak e rëndësishmja, është niveli komunal shkalla e duhur dhe efektive e veprimit për t'iu përgjigjur sfidave të menaxhimit të pyjeve lokale?

Fokus i veçantë i studimit

Në këtë kontekst, ne ndërmorëm një studim në terren kryesisht nëpërmjet dy Masterave të Shkencave (Orianne Crouteix dhe Ruben Lopez) për t'u marrë me konfuzionin e dukshëm e të ashtuquajtur "procesi i devoluimit", duke përdorur një qasje praktike dhe pragmatike e menaxhimit të pyjeve komunale shqiptare. Me fjalë të tjera, na u duk e nevojshme për të "dekonstruktuar" kompleksitetin e situatës me një qasje gjithëpërfshirëse të situatave lokale në bazë të vëzhgimeve të punës në terren. Ideja kryesore, duke e vënë së pari punën në terren, ishte për të trajtuar kompleksitetin (nëse jo, konfuzionin) të interpretimit të procesit të devoluimit në nivel kombëtar, duke punuar në shkallën e komunave dhe territoreve të transferuara. Konkluzionet tona nuk do të trajtojnë çështjen kombëtare të kalimit të kompetencave në nivel global. Por kjo perspektivë nga poshtë-lart mund të sjellë disa qartësime, nëse jo në konfuzionin e situatës, të paktën tek arsyet dhe modalitetet e kompleksitetit të saj.

Gjatë gjithë rasteve studimore të hollësishme të tri komunave në veri të Shqipërisë (Orosh, Rubik, dhe Khtelle), të vendosura në rrethin e Lezhës, ne karakterizojmë probleme mjedisore në shkallë lokale (II), të lidhura me administrimin efektiv të këtyre burimeve: praktikat lokale dhe përdorimet komerciale të burimeve pyjore (III). Duke përdorur një qasje sistematike përshkruese të praktikave lokale, ne duam të nxjerrim në pah ekzistencën e përdorimeve të shumta në njëjtën zonë. Duke vepruar në këtë ne identifikojmë një shumicë rregullash dhe të drejtat e përdorimit në territoret, përcaktuar nga qasjet neo - institucionale ekonomike, si "Common Pool Resources" – CPR (Ostrom, Burger et al. 1999). Ne gjithashtu tregojmë se si këto nivele të ndryshme të menaxhimit efektiv (praktikat) nuk mobilizojnë të njëjtat logjika të veprimit, duke luajtur në nivele të ndryshme vendimmarrëse dhe në llojet e interesave.

Pastaj, ne shqyrtojmë se si zbatimi i procesit të devoluimit lidh mjete të shumta të menaxhimit, tekstet e ligjeve, strategji kombëtare, me tre modele të ndryshme të menaxhimit të pyjeve (tipi ideal) kundrejt konsensusit lokal (IV). Kundrejt një dualizmi të thjeshtë, e cila e vë përballë traditën lokale kundrejt legjislacionit modern, ne duam të tregojmë se si konfliktet, pasiguritë dhe praktikat lokale janë një prodhim sinkretik në të cilën është e rëndësishme të merren në konsideratë dimensionet politike dhe sociale. Ne propozojmë për të shkuar përtej *aporias* së dukshme të diversitetit të situatave lokale kundrejt nevojës për një kuadër ligjor të përbashkët në nivel kombëtar, për të nxitur iniciativa me përfshirje lokale dhe projekte pilot, si provë për një dizajn përsëritës institucional kombëtar për menaxhimin e pyjeve.

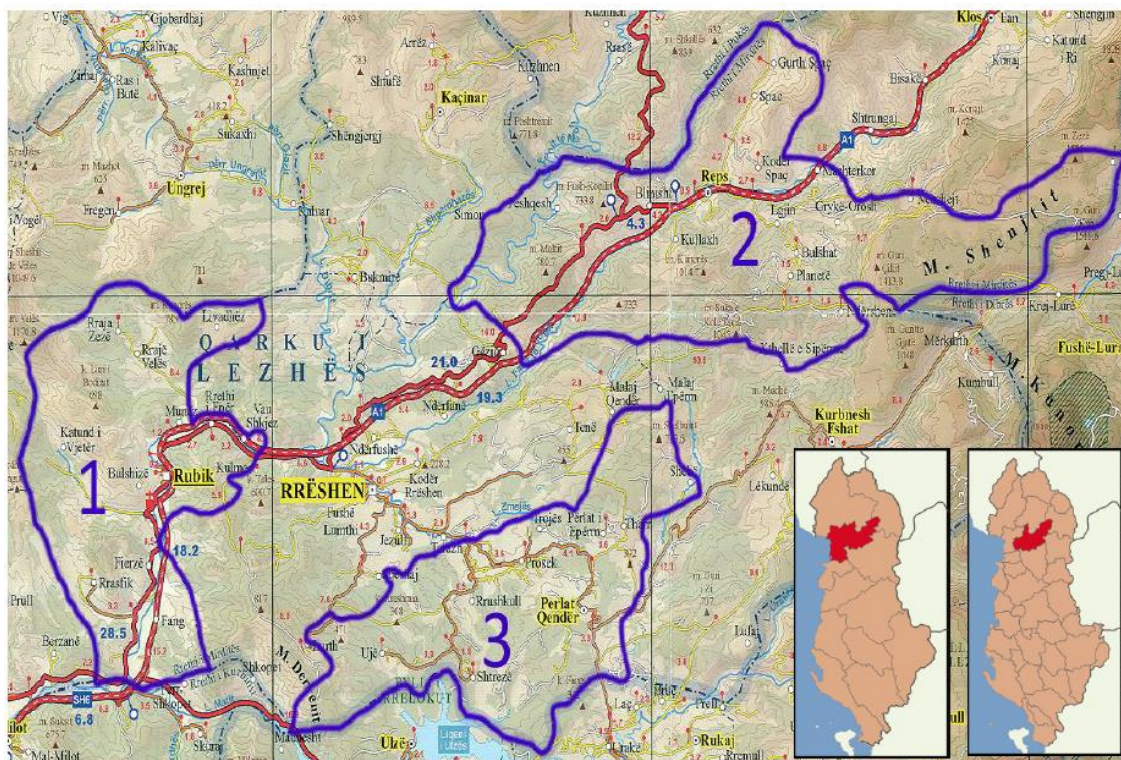
Duke vepruar kështu, ne propozojmë që të përfundojmë me një perspektivë të përtërirë në skicat e projekteve të ardhshëm të pyjeve. Ajo fillon me shqyrtimin e çështjeve të pyjeve komunale në një perspektivë më të gjerë, duke përfshirë ekosistemet e pyjeve dhe kullotave në kuadrin e zhvillimit territorial, në vend që të përbëjë një çështje të rreptë sektoriale të pyjeve. Në procesin e saj drejt pranimit në Bashkimin

Evropian, Shqipëria duhet të gjejë forma të reja të ndërhyrjes, e cila kombinon dimensione mjedisore, ekonomike dhe sociale të drejtuar nga veprimi kolektiv territorial për të kryer përdorimin më të mirë të fondeve në dispozicion të BE (IPARD like, LEADER , etj).

A/ Prezantimi i zonës së studimit dhe çështjet specifike lokale mjedisore

Studimi ynë zhvillohet në qarkun e Lezhës (Qarku i Lezhës), në rrethin e Mirdites dhe fokusohet në tre komuna dhe bashki: Bashkia Rubik (Bashkia Rubik), dhe dy komunat e Oroshit dhe Khtelles. Ekipi hulumtues qëndroi tre muaj, të vendosur në qytetin e Lezhës, si një bazë për eksplorime të mëtejshme dhe hetimet në rrethinat. Të tre komunat e studiuara, të gjitha paraqesin një zonë të konsiderueshme të pyllëzuar, por përdorime të ndryshme të këtyre burimeve, të trashëguara nga situata të ndryshme geomorfike dhe klimatike të rrethit ashtu si dhe modelet e ndryshme të zhvillimit dhe specializimit ekonomik nga periudha komuniste. Për më tepër, pavarësisht afërsisë së tyre gjeografike dhe administrative, tre njësitë e qeverisjes lokale (NJQV) tregojnë profile të ndryshme të menaxhimit të pyjeve dhe kullotave, dhe implementim të ndryshëm të procesit të devoluimit të pyjeve dhe kullotave .

Figura 1: Paraqitja e zonës së studimit: Njësitë e Qeverisjes Vendore të (1) Rubik, (2) Oroshit, (3) Khtelle, (Qarku i Lezhës, Rrethi i Mirëditës, Shqipëri)

1. Metodologjia

Për të karakterizuar dinamikën e mjedisit dhe ndryshimet në mbulesën e tokës që ndodhin në zonën tonë të studimit, filluam me marrjen e një inventari të mjeteve të ndryshme dhe pajisjet sistematike të monitorimit në dispozicion në Shqipëri (shih figurën 3). Ata treguan të jenë të shumta, por paraqiste një mundësi aksesit të ulët për disa, të tjera ishin shumë të politizuara, e cila bëri interpretimin e rezultateve një ushtrim të ndërlikuar, të tjera ishin të kufizuara teknikisht (shkalla, bëmësia, dixhitalizimi, etj), dhe ballafaqimi i rezultateve është gjendur i vështirë për problemet e pajtueshmërisë metodologjike.

Ky studim bazohet në dy aspekte kryesore metodologjike: një vlerësim mjedisor i ekosistemeve pyjore dhe kullosore, së bashku me analizat përshkruese e praktikave lokale të bazuara në intervistat e gjera gjysmë- direktive.

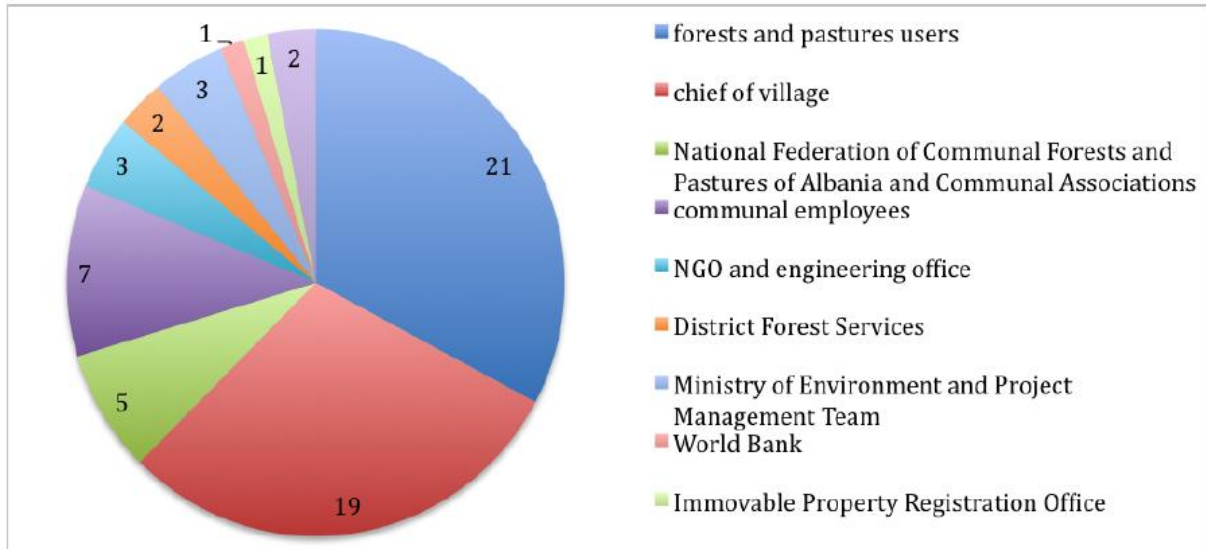
Ne udhëheqim një vlerësim mjedisor të ekosistemeve pyjore dhe kullosore në Rubik, Orosh dhe Kthellë duke përdorur të dhënat e *Corine Land Cover* (2000 - 2006), të trajtuara me një sistem informacioni gjeografik burimi të hapur (GIS) kërkesë që ofron shikimin e të dhënave, redaktimin dhe analizon aftësitë (QGIS). *Corine Land Cover* është i burim i hapur i bazës së të dhënave evropiane për ndryshimin e përdorimit të tokës. *Corine* qëndron për *Koordinimin e Informacionit mbi Mjedisin*. Inventari i përdorimit të tokës *Corine* me anë të satelitit konsideron 44 lloje të përdorimit të tokës dhe prodhon një hartë në shkallë 1:100 000. Programi së pari filloi në vitin 1985, dhe ajo tashmë monitorohet nga Agjencia Europiane e Mjedisit. Për Shqipërinë, të dhënat ekzistojnë për vitin 2000 dhe për vitin 2006. Përpunimi i të dhënave *Corine* mundet lehtë të karakterizojnë dinamikën mjedisore në ndërmjet 2000 dhe 2006. Limiti kryesor i bazës së të dhënave *Corine Land Cover* është shkalla. Në të vërtetë, ky mjet mund të përdoret për një nivel rajonal, por në reduktim, rezultatet humbin saktësinë e tyre, dhe puna në terren është shumë e nevojshme për të filluar ndërtimin e disa interpretimeve.

Për të përcaktuar kufijtë e njësive të qeverisjes vendore, ne kemi përdorur një bazë të dhënash amerikane¹, dukej të ishin kufijtë e komunave më të përdorura. Por në rastin e Rubik-ut, për shembull, nuk është e mundur të mbivendosem kufijtë e këtyre komunave dhe kufijtë e tokave të transferuara të cilësuar në hartën e planit të menaxhimit.

Ne gjithashtu kemi realizuar 62 intervista gjysmë - direktive me aktorët kryesorë, kryesisht në nivel lokal për të përshkruar praktikat lokale, por edhe në nivel kombëtar që të ketë një pasqyrë të procesit i devoluimit në një shkallë më të madhe (shih në figurën më poshtë). Ne kemi realizuar gjithashtu intervista në shqip dhe në anglisht.

¹ Sipas "Global Administrative Boundary": <http://www.gadm.org/download>

Figura 1: 62 intervista gjysmë -direktivë (qershor-gusht 2013) - Rajoni Lezhë dhe Tiranë

Qasja jonë ishte një qasje induktive dhe gjithëpërfshirëse e situatave lokale bazuar në vëzhgimet e punës në terren.

Figura 2 : Dizajni i përgjithshëm kërkimor i adaptuar për studim

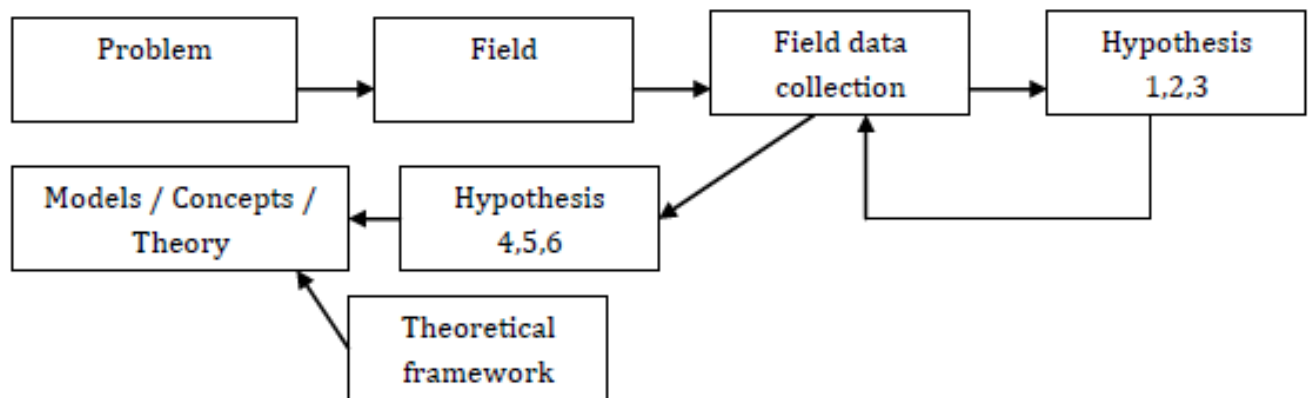

Figura 3: Tabela e mjeteve të diagnozës dhe monitorimit të instrumenteve në dispozicion në Shqipëri për të vlerësuar gjendjen mjedisore të pyjeve dhe kullotave

Tools / date	Done by Used by	Objectives	Level, Scale	Division and Nomenclature	Limits
Corine Land Cover (2000 – 2006)	Done by the Environment European Agency (EEA) Used by : Researchers (open source)	Environmental and land planning issues : - land use changes - landscape analyse - forest evolutions - environmental impact assessments, etc.	Europe 1/100 000 SPOT (XS) or LANDSAT (MSS) CLC 200 and 2006	Vegetation Land cover and land use (polygons 25ha)	- Local scale
National Forest Inventory 1985	Done by Albanian District Forest Services Used by Albanian foresters	Forest settlement Economic issue	National 1/25 000	- Forest economy from 1985 for vegetation and harvesting analysis	- Old data, linear projection - Not computerized
ANFI 2005 (1991-2001/2)	Done by Agrotech SpA, Rome + University of La Tuscia at Viterbor + local and international experts Used by World Bank and Ministry of Environment	National forest policy (national strategy) Environmental and productive issues: - land cover/use changes between 1991-2001/2 - land cover/use data for 2001/2 - forest health and productivity	National 1/100 000 Landsat 5 TM (1991) Landsat 7 ETP+ (2001)	- Land cover use for vegetation and land use change analysis	- Only second data are available (software for primary data work is inexistent in Albania) - Not used for forest settlement
Local forest inventory - communal management plan 2006-2008	Done by communal foresters/consultants Used by Albanian foresters contracted by PMT and forest district services	Forest settlement of attributed land Economic issues	Local, municipalities 1/10 000	- Forest economy from 1985 for vegetation and harvesting analysis	- Existing but not used for forest management - Little actualization from the field - No completed
Cadastral map IRPRO After 2008	Used by Ministry of Justice	Property registration and cadastre	Village 1/2 500	Vegetation Land cover/use	- For urban planning primary, low precision for vegetation categories - Expensive

2. Orosh, Kthellë dhe Rubik: tre profile të ndryshme me probleme të ndryshme mjedisore

Rubik është një bashki me një qytet të vogël në qendër dhe shumë fshatra përreth, ndërsa Orosh dhe Kthellë janë dy komuna ku eksodi rural është i lartë. Në çdo njësi të qeverisjes lokale, procesi i devoluimit zbatohet me disa variacione: Kthella ka pronësinë e 100% të tokave të tyre dhe kjo është e vetmja njësi e qeverisjes vendore nga Qarku I Lezhës e cila ka regjistruar tërë tokat e tyre në ZRPP (Zyra e Regjistrimit të Pronave të Paluajtshme). Pronësia prej 50 dhe 80% të sipërfaqes së përgjithshme të komunës I është dhënë respektivisht Rubikut dhe Oroshit.

Për më tepër, çdo territor ka një profil të veçantë zhvillimi, e trashëguar prej kohësh në terma historikë, dhe është përforcuar gjatë kohës së komunizmit, me specializimin produktiv të çdo territori, në varësi të burimeve të tyre gjeografike dhe natyrore.

- Në Rubik sektori industrial është zhvilluar duke u bazuar në industrinë e minierave të bakrit
- Në Kthellë, është i zhvilluar sektori i bujqësisë
- Në Orosh, sektori i minierave, janë zhvilluar me praninë e sektorit të bakrit dhe drurit me shfrytëzim të lartë nga dy njësitë e pyjeve.

> Prezantimi i mjedisit i tre komunave

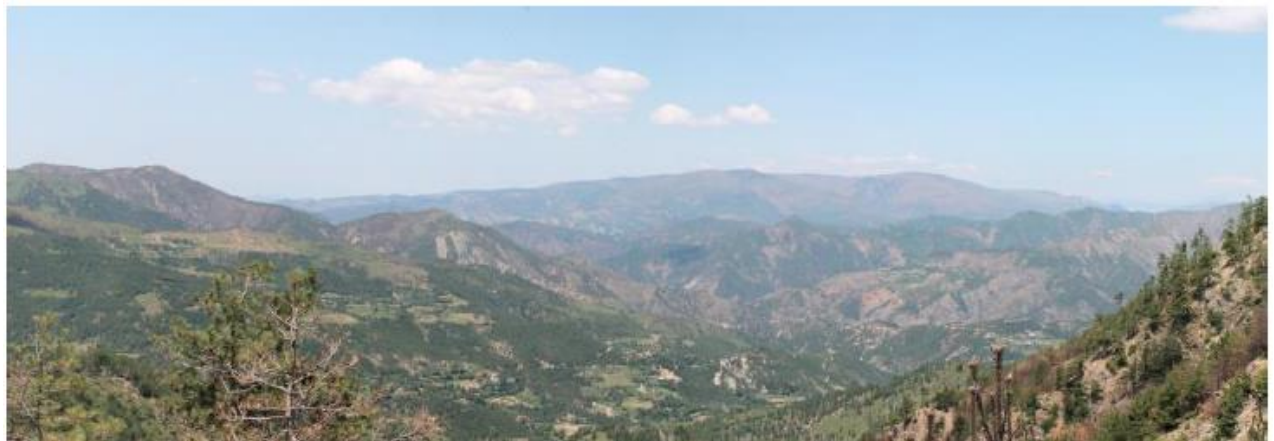
Oroshi është një komunë malore e pajisur me burime pyjore. Më shumë se 50% e territorit komunal është transferuar në komunë. Ekonomia e Oroshit ishte orientuar drejt sektorit të minierave dhe të pyjeve gjatë komunizmit. Në ditët e sotme, popullsia jeton nga vet-konsumi, emigracioni, apo punësimi shtetëror dhe pensionet.

Në këtë komunë, industria e drurit (kryesisht shfrytëzimi ahu) duket më e rëndësishme (dy sharra dhe një industri dru zjarri për eksport). Shfrytëzimi i lëndës drusore ndodh në zonat e largëta të komunës, kryesisht në pyll shtetëror që nuk është transferuar. Industria e drurit është në rënie për shkak se burimet janë në rënie. Shumë pyje me pisha nuk janë më subjekt i kontrollit të përbashkët për shkak të eksodit rural dhe vuajnë nga zjarret gjatë sezonit të verës.

Figura 4 : Në të majtë : Lugina e Fanit të Vogël, dhe autostrada Durrës / Kosovë. Në të djathtë: fshati i Gryk, në komunën e Oroshit.

Figura 5: Karakterizim i peisazhit të territorit të Oroshit: male të larta dhe shpate të pjerrët të pyllëzuar

Në Kthellë, bujqësia dhe blegtoria gjithmonë kanë zënë një vend të rëndësishëm në Ekonominë lokale gjatë komunizmit, 60 % e tokës bujqësore ishte e ujitur, ishin instaluar dy kooperativa bujqësore dhe shumë tokat kanë qenë të pastruar për rritjen e tokës së punueshme. Sot ka shumë probleme që lidhen me ujitje.

Kthella është një komunë pilot për menaxhimin e pyjeve, sepse ajo është e vetmja komunë e Mirditës e cila ka marrë 100% të tokës nga procesi i devoluimit, e cila e ka regjistruar atë në ZRPP, dhe e cila ka punësuar një inxhinier pyjor me kohë të plotë. Megjithatë pyjet e Kthellës nuk janë pyje druri produktivë, dhe në vend të saj mund të merret në konsideratë shtrirja e sistemeve agrare. Ata kryesisht përbëhen nga pyje zabel lisi, e përdorur për prodhimin e drurit të zjarrit dhe qymyrdruri. Në ditët e sotme, tokat e mbuluar me pyje janë në rritje dhe shitja e drurit të zjarrit dhe qymyrdrurit janë aktivitete në rritje, në disa fshatra si Rushkull.

Figura 6 : Pasqyrë e peisazhit të Kthellës, nga ndërtesa e bashkisë

Figura 7 : Karakterizim peisazhi i territorit të Kthellës

Rubiku është njësi e dytë e qeverisjes vendore të Mirditës, ku sektori i shërbimeve është akoma edhe më e rëndësishme pas rënies së industrisë së bakrit në fund të periudhës komuniste.

Rreth 80 % e tokës në Rubik është transferuar gjatë procesit të devoluimit. Një nga burimet kryesore të Rubikut janë bimët aromatike dhe mjekësore (BAM), të cilat shiten tek një grumbullues lokal.

Që nga fundi i industrisë të sektorit të minierave, shumica e popullsisë së mbetur në Rubik jeton nga aktivitetet e vetë- konsumit bujqësor, rritjen e blegtorisë, mbledhjen e bimëve aromatike dhe mjekësore, si dhe të tregtisë në shkallë të vogël të drurit të zjarrit. Plantacione pyjore me pisha në Rubik janë duke vuajtur nga mungesa e mirëmbajtjes, dhe të prirur drejt zjarreve të pyjeve gjatë verës.

Figura 8: Në të majtë, fabrika komuniste e bakrit në Rubik. Në të djathtë, qyteti i Bulqizës

Figura 9: Karakterizim peisazhi i territorit të Rubikut [Pamje nga fshati Kryezëz]

Figura 10: Pamje e përgjithshme e karakteristikave kryesore të tre komunave

	Bashkia Rubik	Komuna Kthelle	Komuna Orosh
Communal surface ² (ha)	8200	8200	14000
Devolution surface ³ (approximate %)	80	100	50
Number of village	11	9	15
Centre	Bulshize	Perlat Qender	Reps
Historical activities	Copper industry and copper mines	Agricultures	Copper mines and forests exploitation
Inhabitants (active population 2003 ⁴)	4852	2604	2727
Demographic dynamic	↘	↘↘	↘↘

Figura 11: Tabela përmbledhëse e karakteristikave mjedisore e 3 komunat

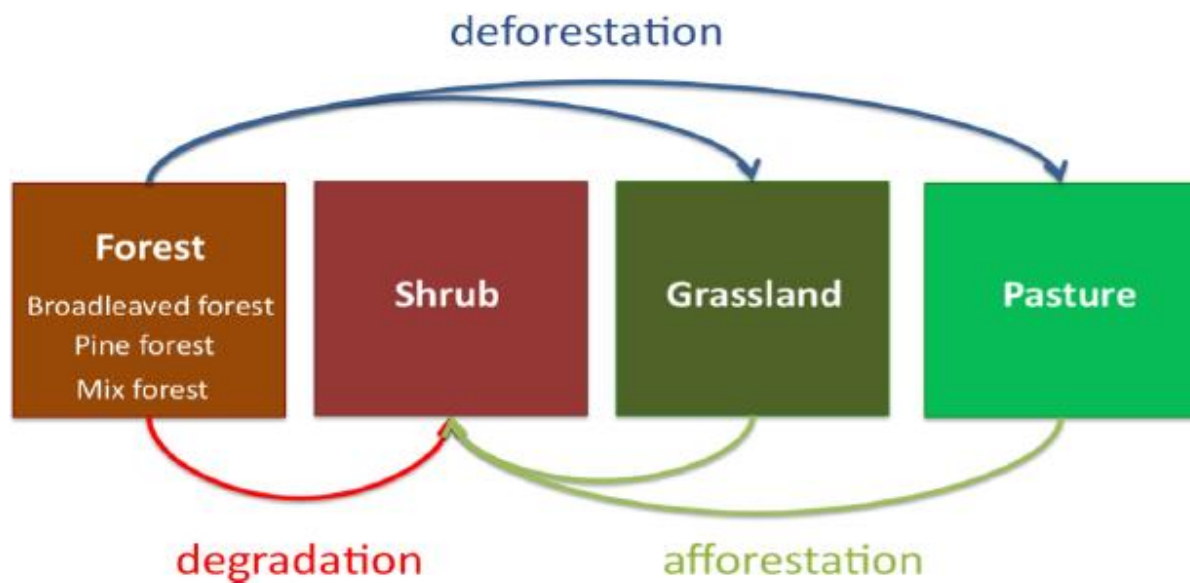
		Rubik	Kthelle	Orosh
Territory		(Low) Mountains and large valley	Hills	(High) Mountains
		CLC ⁵ 2006	CLC 2006	CLC 2006
Forest type (ha)	Broadleaved forests	2550	4713	3534
	Pine forests	573	0	2317
	Mix forests	293	0	1243
Forests (ha)		3416	4713	7094
Agricultural lands (ha)		655	1304	987
Pastures (ha)		263	610	445

> Karakterizimi dinamik i mjedisit

Ne do të vazhdojmë drejt një karakterizimi të dinamikës së mjedisit të vërejtur në tre komunat.

- i. Shpyllëzimi: duke iu referuar një rritje drastike të drurit dhe nxjerrjen dru-zjarrit, duke çuar në zhdukjen e mbulesës me pyje, duke i kthyer pyjet e lartë apo pyjet zabel (zonat pyjore) në livadhe ose kullota.
- ii. Degradimi: duke iu referuar një rritje drastike të drurit dhe nxjerrjen dru-zjarrit, duke çuar në një degradim të rëndë të mbulesës me pyje, duke i kthyer pyjet e lartë apo pyjet zabel (zonat pyjore) në shkurre (zona të tjera pyjore).
- iii. Pyllëzimi: duke iu referuar dinamikës së mbylljes së peizazhit dhe të kullotave dhe ripyllëzimin spontan të livadheve, duke kthyer zonat e hapura në zona pyjore (pyje apo shkurre)

Figura 12: Dinamika e mjedisit e identifikuar në ekosistemet pyjore dhe kullimore komunale

Duke përdorur CLC, së bashku me vëzhgimet në terren, është e mundur lokalizimi i dinamikave të ekosistemeve të pyjeve dhe kullotave që ndodhin në komunë ndërmjet viteve 2000 dhe 2006.

Figura 13: Dëshmi e modeleve të degradimit në pyjet e ahut, në territoret me male të larta të Oroshit [midis viteve 2000 dhe 2006 - *Corine Land Cover*]

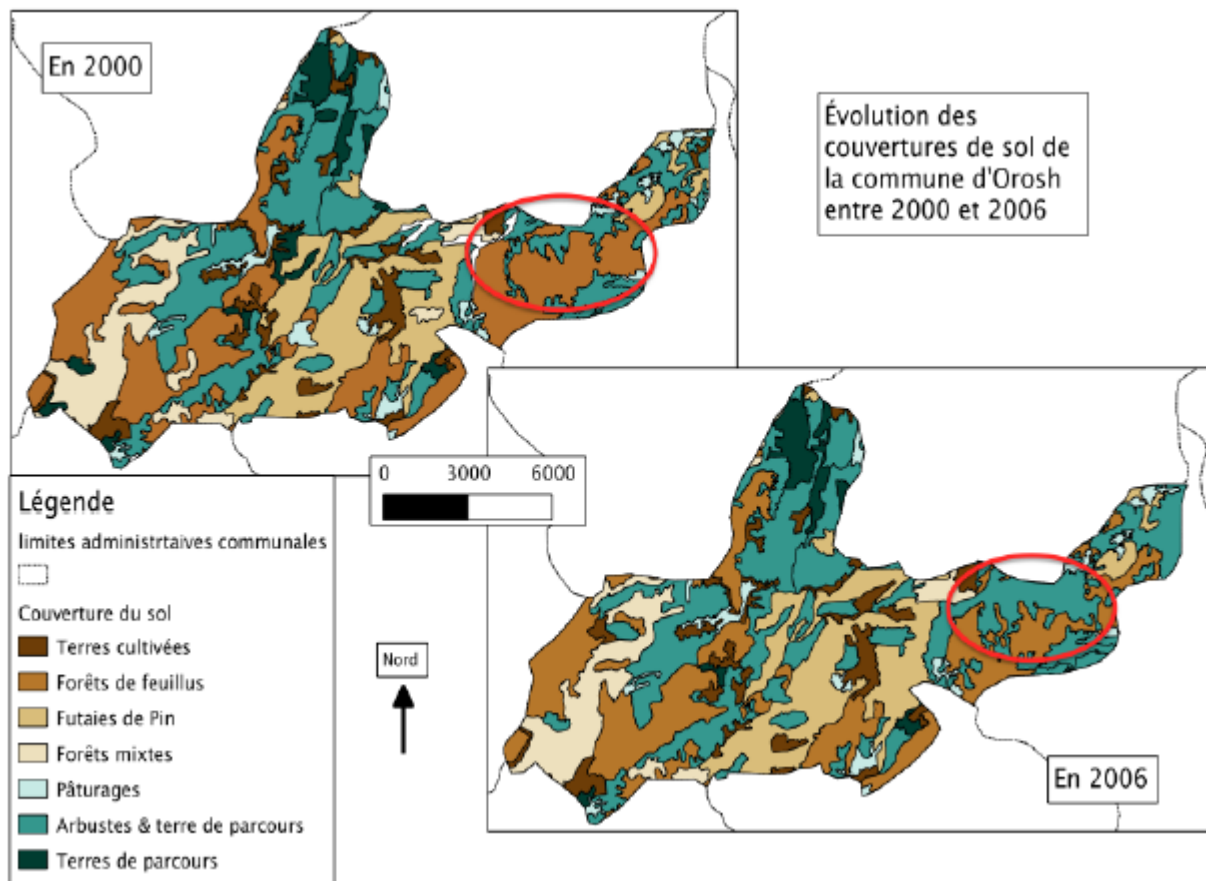
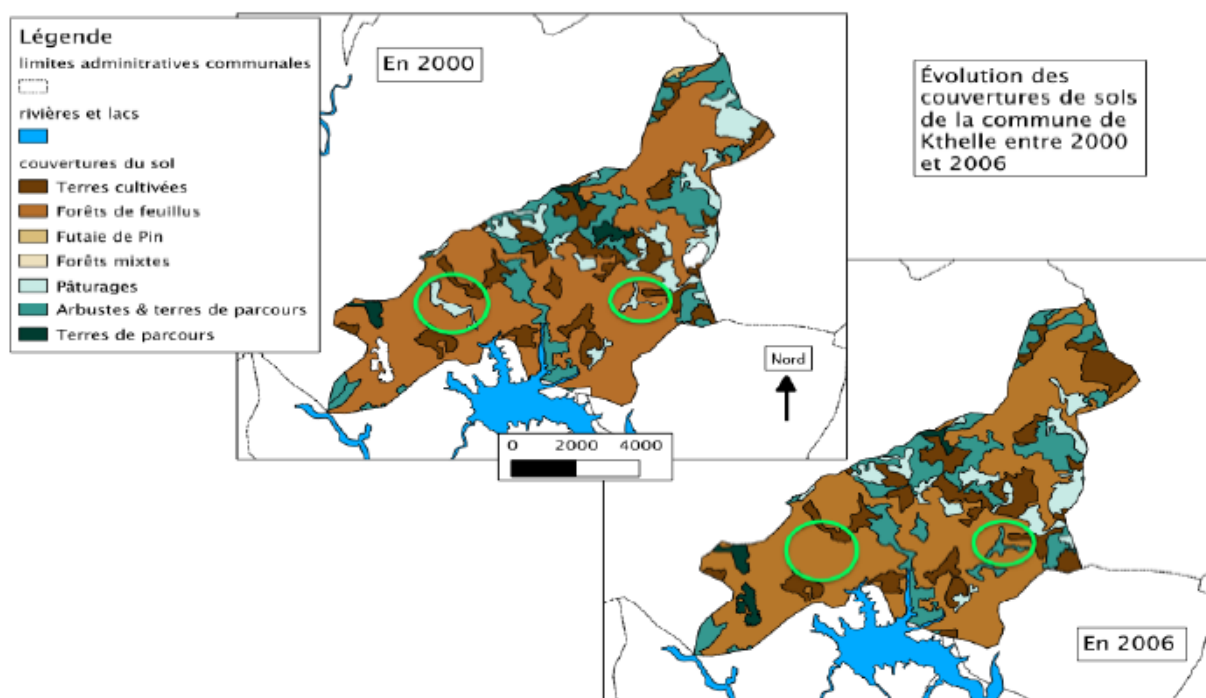

Figura 14: Dinamika të pyllëzimit në Kthellë, kryesisht në tokat bujqësore të hapura gjatë periudhës komuniste dhe tanimë të braktisura [midis viteve 2000 dhe 2006 - *Corine Land Cover*]

Ndryshimet e mbulesës së tokës të identifikuara në territoret e këtyre tre njësive të qeverisjes vendore nxjerrin në pah çështje të ndryshme mjedisore në çdo njësi të qeverisjes vendore: shpyllëzime, pyllëzime dhe degradime.

Figura 15: Ndryshimet e mbulesës së tokës në ha sipas llojit të vegetacionit në tre komunat [midis viteve 2000 dhe 2006 - *Corine Land Cover*]

		Rubik (ha)	Kthelle (ha)	Orosh (ha)
Broadleaved forests	2000	2529	4666	3837
	2006	2550	4713	3534
		21	47	-304
Pine forests	2000	573	16	2382
	2006	573	0	2317
		0	-16	-65
Mix Forests	2000	293		1263
	2006	293		1243
		0		-20
Shrubs	2000	1143	1240	4207
	2006	3062	1303	4874
		1919	63	667
Grasslands	2000	2166	138	607
	2006	651	151	506
		-1515	13	-100
Pastures	2000	224	810	511
	2006	263	610	445
		39	-200	-66
Environmental issues		Afforestation Manage spontaneous afforestation for fires prevention and sustainable MAP collection	Afforestation Manage spontaneous afforestation to maintain multi-functionality of agrarian systems and fires prevention	Degradation Limit timber and firewood extraction to ensure sustainable resources exploitation

B/ Menaxhimi efektiv: praktikat lokale dhe zinxhirët e vlerës në pyjet komunalë: një çështje e dyfishtë e mjedisit për njësitë e qeverisjes vendore në Shqipëri

"Menaxhimi efektiv" është një term i përdorur për të sjellë së bashku çdo veprim antropogjenik që, me vetëdije apo jo, me qëllim ose jo, kanë një ndikim vendimtar në objektet mjedisore të përcaktuara. Këtu, objekti mjedisor që kemi zgjedhur të përqëndrohemi janë pyjet dhe kullotat në të gjithë territorin e komunës. Korniza jonë mjedisore referencë, për të cilat ne do të referohemi për të analizuar menaxhimin

efektiv, është degradimi, kur një pyll shndërrohet në shkurre, dhe pyllëzim, e cila është kur kullotat apo livadhet kthehen në shkurre.

Ne mund të dallojmë dy lloje të menaxhimit efektiv që kanë një ndikim të fortë në pyjet dhe kullotat shtetërore: praktikat lokale dhe sektori pyjor i prodhimit të drurit të zjarrit, qymydruri dhe lëndë drusore nga lisat dhe pyjet e ahut.

1. Praktikak lokale dhe përdorimet janë të organizuara në nivel fshati

Një punë e detajuar dhe sistematike vëzhgimi dhe përshkrimi të praktikave lokale u realizua në nivel fshati, në të tre komunat, në mënyrë që të përcaktohej lloji i burimeve dhe ekosistemeve dhe niveli dhe rregullat e organizimit kolektive. Për këtë arsye, ne propozojmë për të përdorur konceptin e "zonës-burim" (Barrière dhe Barrière 1996) për të renditur praktikak e ndryshme dhe për të përshkruar, se si lloje të ndryshme të përdorimeve dhe menaxhimit të burimeve janë kombinuar me të drejta të ndryshme të aksesit të organizuara në shkallë të fshati.

Figura 16 : Listë e përdorimeve lokale në tre komunat, sipas llojit të burimeve

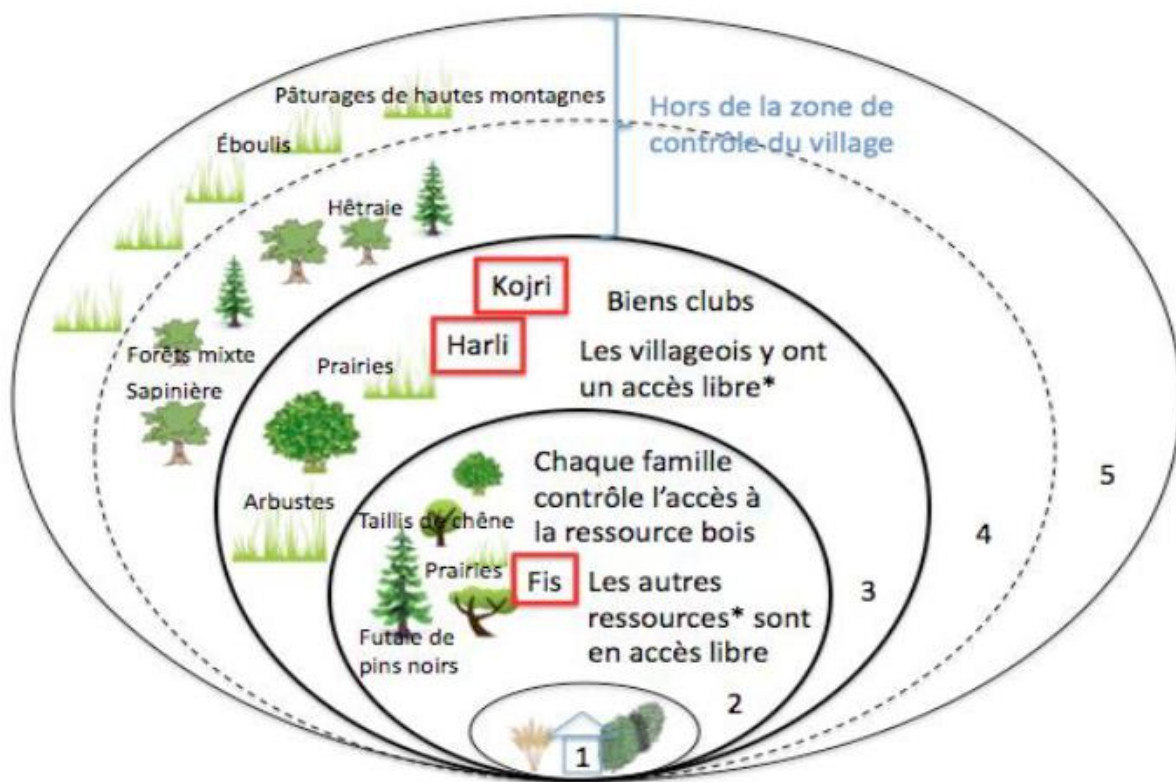
Resource type/ Area	Usages						
	Fire Wood	Charcoal	Timber Wood	MAP collection	Pasture	Chestnut collection	Fodder
River banks					x		
Other Forests	x			x	x		
Broadleaves forests: oak and chestnut	x	x		x	x	x	x
Coniferous forests : pines			x				
Mix forests: beech and pine	x		x		x		x
Pastures and Grasslands				x	x		

Për të shkuar më tej, ne propozojmë që të territorializojmë ato praktika lokale dhe të drejta aksesit përkatëse. Duke filluar nga fshati, si zona kryesore, ne mund të ndajmë territorin në pesë zona ndikimi/ menaxhimi. Tre zonat e para janë direkt në varësi të ndikimit të fshatit, dhe përbëjnë kufijtë e këtij menaxhimit kolektiv.

- Zona 1: duke iu referuar zonës së afërt me shtëpitë dhe oborrit privat, i përbërë nga toka bujqësore private, e atribuar për çdo familje në vitin 1991, sipas Ligjit për tokën, n° 7501 i datës 19/07/1991.

- Zona 2 [Fis]: duke iu referuar zones ngjitur me fshatin, me akses të përbashkët, por të drejtat e përdorimi të të cilit janë të ndarë në "klane" të ndryshme të fshatit, apo edhe ndonjëherë e nën-ndarë midis familjeve të klanit. Në këto zona, foragjeret, drutë e zjarrit, qymyrdruri, dhe mbledhja e gështenjave janë të rezervuara në mënyrë rigoroze për klanin/ familjen. Ata kanë të drejtë t'i tregëtojnë këto burime. Kullotat dhe grumbullimi i BAM janë të lejuara për të gjithë fshatarët.
- Zona 3 [Harli] ose [Kojri]: duke iu referuar zonës relativisht të afërt të fshatit, pak më tej se zona Fis, me përdorim të përbashkët dhe akses i të gjithë banorëve. Drutë e zjarrit, qymyrdruri, gështenja dhe mbledhja e foragjere ashtu si dhe kullotat dhe grumbullimi të BAM janë të lejuara për të gjithë fshatarët.
[Shënim mbi dru-zjarri: Sa më e madhe është familja, dhe i ftohtë është dimrit, aq më të larta janë nevojat në dru zjarri. Globalisht ne mund të vlerësojmë nevojat në dru zjarri nga 5m³ për familje në vit në ultësira deri në 15 ose 20m³ për familje në vit në rajonet malore].
- Zona 4 dhe 5 [Malet]: Duke iu referuar zonave të largëta, larg nga fshati, të cilat nuk janë përdorur drejtpërdrejt dhe menaxhohen nga fshatarët.

Figura 17: Përfaqësimi territorial i praktikave vendore të përdorimit dhe aksesit në ekosistemet e pyjeve dhe kullotave.

Për të përmbledhur, debati mbi menaxhimin e pyjeve lokal paraqitet shumë shpesh në drejtim të pronësisë së dyfishtë të tokës (pronë private kundrejt pronës publike (komunale apo shtetërore)). Këtu, ne duam të tregojmë, në bazë të analize të thellë të përdorimeve dhe praktikave lokale, që një veprim kolektiv me bazë fshati është ekzistues në Shqipëri dhe artikulon modalitete ndarjeje të ndryshme që nuk mund të përshtaten në kategorinë e pronës private apo publike.

Këto modalitete ndarjeje shkojnë nga një akses i lirë në atë të përjashtimit, duke kaluar nga nxjerrja, administrimi, dhe të drejtat e tjetërsimit. Këto nivele të ndryshme të përvetësimit, janë ndarë deri në mesin e individëve apo strukturave kolektive: familje, fis/ klan, fshatra, etj.

Një rezultat interesant vjen kur bëhet transferimi i kombinimeve të të drejtave të aksesit dhe përdorimit në klasifikimin ekonomik, për të përcaktuar lloje të ndryshme të mallrave. Nuk ekziston një natyrë ekonomike e dhënë, por për një burim të caktuar, statusi i tij ekonomik mund të ndryshojë në varësi të rregullave të përvetësimit. Dhe i njëjti burim mund të merret në konsideratë në raste të caktuara si burime grupi të përbashkëta, dhe në raste të tjera si një grup të mirash për të mirën private.

Figura 18: Modalitetet e shumllojshmërisë së ndarjes së burimeve të zonave ngjitur me fshatrat shqiptare (përshtatur nga (Leroy, Karsenty et al . 1996))

External- Internal (Fis)			Productive pastures in <i>hali</i> at spring, fodder divided per family	Firewood collection in <i>fis</i>' territories (Coppice oak forests – commercial use possible)	
Internal (Family)			Fodder collection in <i>fis</i>' territories (coppice oak forests)	Chestnut collection	
Private (Individual)					Any IPRO registered property

Prandaj, do të ishte e dëmshëme për menaxhimin e qëndrueshëm të pyjeve dhe kullotave, reduktimi i zotërimit të tokës dhe statusin ekonomik në përdorim (p.sh. Nxjerrjes së dru-zjarrit ose sekuestrimit të karbonit). Në vend se, ka një sfidë për menaxhimin e bashkëjetesës së një gamë të gjerë të modaliteteve të ndarjes, me kuadrin ligjor ekzistues dhe planet e menaxhimit të pyjeve komunale.

2. Zinxhirët e vlerës të sektori të pyjeve: aktivitetet extraterritoriale

Zinxhiri i vlerës të sektorit pyjor ka shpalosur shkallë të ndryshme të organizimit: komunale, rajonal, kombëtar dhe madje edhe ndërkombëtar. Duke përshkruar hapat e ndryshme të transformimit të lëndës drusore, ne duam të theksojmë se shfrytëzimi i burimeve është organizuar kryesisht në territorin e komunës, por pyjet jashtë komunale nga devoluimi. Për më tepër, vlera e shtuar (që buron nga transformimi i drurit) është prodhuar kryesisht jashtë nivel komunal. Në këtë kuptim, ne mund të flasim për të zjarret dhe zinxhirin e vlerës së trarëve të drurit si aktivitete "ekstra - territoriale", pasi shumica e vlerës së shtuar nuk qëndron në nivel komune, edhe në qoftë se nxjerrja e burimeve përshtatet me kufijtë administrativë komunalë. Në zonën tonë të studimit, mund të dallojmë dy sektorë pyjesh të ndryshme:

- Zinxhiri i vlerës së lisit në Rubik dhe në Kthellë,
- Zinxhiri i vlerës së ahut në Orosh.

➤ Zinxhiri i vlerës së lisit në zonat e Rubikut dhe Kthellës kryesisht merret me prodhimin e drurit të zjarrit dhe qymydrurit.

Pyjet e lisit janë të vendosura në afërsi të fshatrave dhe janë në akses të hapur gjatë gjithë vitit. Për të prodhuar qymydruri, ajo merr 10-12 ditë. Qymyr druri është prodhuar shpesh në pyll, në mënyrë që të zvogëlojnë shpenzimet e transportit.

Për mbledhjen e drurit të zjarrit, fshatarët shkojnë në pyll ose marrin me qira shërbimet e një të njohuri të cilët mbajnë një sharrë elektrike me zinxhir dhe janë në gjendje për të prerë pemët dhe i lenë drutë në vend. Pastaj ata mund të vijnë për të marrë drurin dhe e transportojnë mbi kalë ose duke përdorur një mushkë.

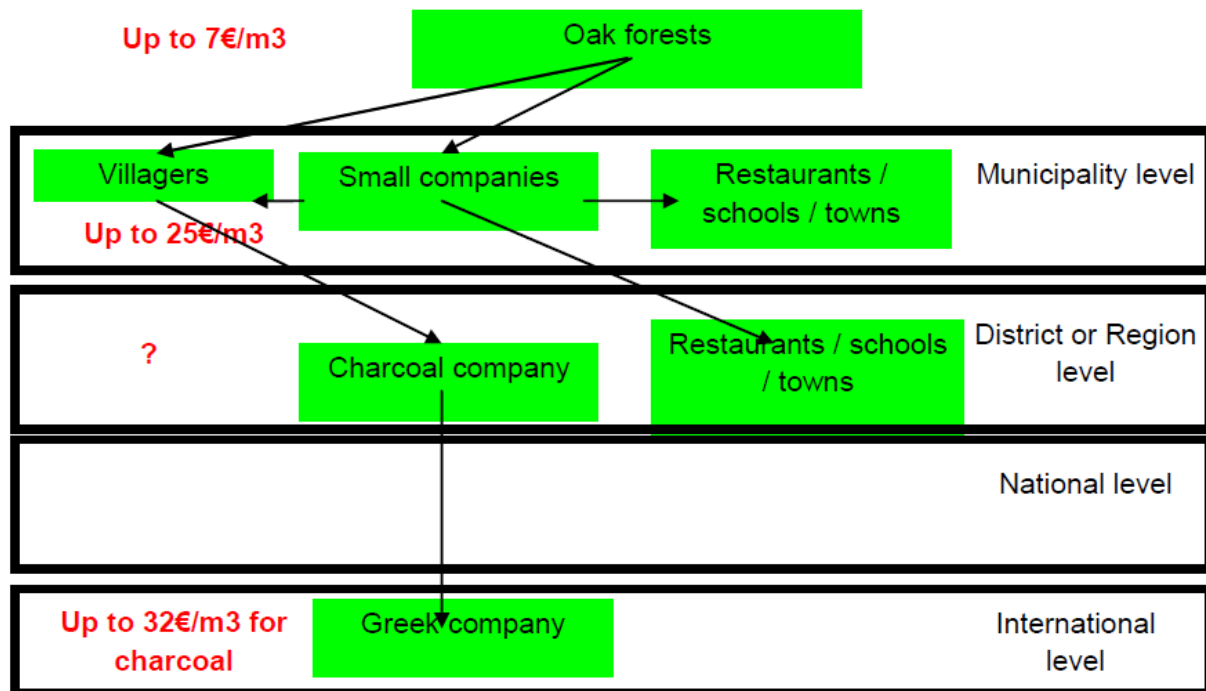
Disa fshatarë prodhojnë edhe qymydruri, por kjo shpesh mund të jetë i lidhur me paqëndrueshmërinë në punë ose mungesa e sigurisë në punë.

Fshatarët mund të shesin qymydruri ose dru-zjarri (që transformohen në qymyr druri ose për restorantet) direkt ose nëpërmjet ndërmjetësimit të një kompanie qymyri, si ajo në Rreshen e cila gjithashtu eksporton qymydruri në Greqi.

Kjo kompani ka një licencë shtetërore (nga shërbimet pyjore) për një sasi të caktuar të drurit, por asnjë vëmendje nuk i është kushtuar origjinës së lëndëve të para. Pa marrë parasysh se nga vjen ky dru, për aq kohë sa janë respektuar sasitë e autorizuar, ajo bëhet ligjore.

Kjo mungesë e certifikimit të origjinës së drurit dhe ndjekja lejon një legalizim të lehtë të materialeve të papërpunuara, të prerë në pyjet komunale, sapo ai arrin në kompanitë e qymydrurit dhe ato të drurit dhe hyn në rrjetet e shpërndarjes.

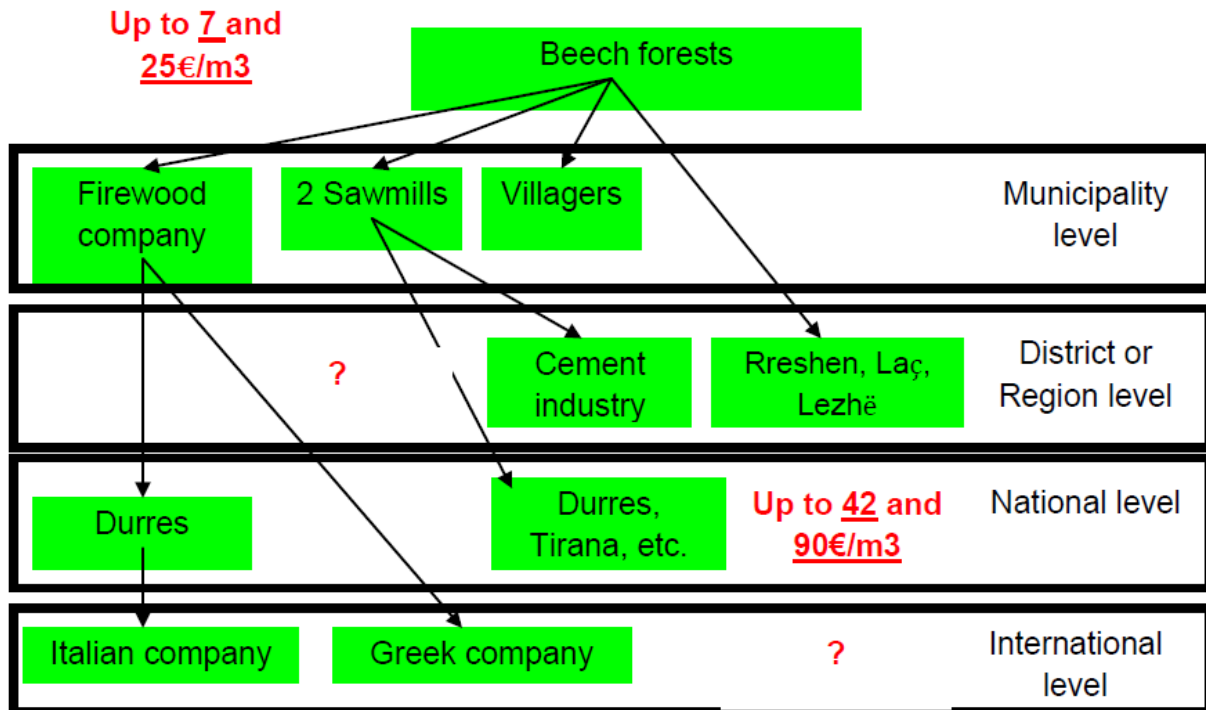
Figura 19: Organizimi i zinxhirit të vlerës së lisit në Rubik dhe në Kthellë

> Sektori i ahut në Orosh, merret me prodhimin e druve të zjarrit dhe trarëve.

Pyjet e ahut janë të vendosura në majë të maleve, në zona që nuk kanë qenë të atribuara komunave gjatë procesit të devoluimit. Këto pyje janë të vendosura në komunën Orosh apo afër saj: në mes të fshatit Nenshejt dhe fshatit të Lajthizës (park rajonal Orosh), dhe në malet Munela-s. Pyjet e ahut janë larg qendrës së komunës, afërsisht tre orë prej saj. Njerëzit kanë akses në pyje vetëm gjatë verës. Kompanitë e vogla punojnë në pyje (2 deri në 5 persona) dhe i shesin 4 deri 5 metra trungje të gjatë 2 sharrave lokale të Oroshit ose te kompania për dru zjarri në Reps, me ose pa transport. Transporti nga pylli për tek vendi i parë transformimit: sharrat apo kompanitë druve të zjarrit, bëhet nga kalimtarë të rastit, të cilët zotërojnë një kamion dhe paguajnë një qera për shërbimet e tyre. Ata gjithashtu mund të shesin dru zjarri në qytet (Lezhë ose Tiranë) apo në restorante jashtë territorit të komunës. Të 2 sharrat gjithashtu mund të kenë një ose dy kamionë dhe 5 deri në 15 punëtorë, të cilëve mund të jetë shoferët ose sharrues. Drejtori i një sharre në Orosh ka edhe një kompani mobilje në Durrës dhe mban drurin atje. Kompania për dru zjarri eksporton dru në Itali e Greqi.

Figura 20 : Organizimi i Zinxhirit të vlerës të ahut në Orosh

= > Edhe pse përgjegjësitë e menaxhimit të pyjeve dhe kullotave janë transferuar në njësitë e qeverisjes vendore nëpërmjet procesit të transferimit të kompetencave, ne mund të vërejmë se sektori komercial pyjor kryesisht është i organizuar në nivel qarku ose kombëtar (as taksa dhe as vlerë të shtuar për njësitë e qeverisjes vendore) dhe praktikatat lokale për auto- konsum janë organizuar në mënyrë rigoroze në nivel të fshatit.

3. Ndikimet mjedisore të zinxhirit të vlerës të lisit dhe ahut në ekosistemet pyjore

– Veprimtaria më e ndikuar për mjedisin është zinxhiri i vlerave të ahut në Orosh. Pyjet e ahut të lartë në parkun rajonal të Oroshit dhe në malin Munela janë qartësisht të degraduar për shkak të prerjeve ilegale të drurit.

Figura 21: Modelet e degradimit të pyjeve, në Komunën Orosh

– Gjendja e mjedisit e pyjeve zabel të lisit është më e vështirë për ta karakterizuar. Ata duken mjaft të shëndetshëm edhe në qoftë se nuk ka kontroll nga komunat. Megjithatë, kemi treguar se një rritje e aktiviteteve shitëse të prodhimit të qymyrrurit dhe të drurit të zjarrit mund të kenë një ndikim në degradimit pyjet e lisit: këto aktivitete duhet të jenë të mbikqyrura.

– Praktikak lokale për auto- konsum dhe përdorime duket të kenë një ndikim pozitiv në mjedis. Në të kundërtën, braktisja e tokës, rënie e praktikave pastorale dhe eksodi rural, janë duke çuar në mbylljen e peisazhit, dhe jomenaxhim i shpyllëzimit, që zvogëlon multi- funksionalitetin e pyjeve, duke rritur rreziqet nga zjarri, dhe reduktimin e burimeve të bimëve aromatike dhe mjekësore (BAM)(Sirami, Nespoulous et al . 2010).

Figura 22: Ndikimet mjedisore të menaxhimit efektiv të pyjeve dhe kullotave në tre territoret e komunave.

	Afforestation	Degradation
Land abandonment	+ Loss of multi-functionality on the municipalities' attributed land: shrubs increasing (MAP, fires)	0
Oak sector (firewood and charcoal)	0	+/- Firewood resources on the municipalities' attributed land: young oak forests seem quite healthy
Beech sector (fire and timber wood)	0	++ Unsustainable timber logging out of the municipalities' attributed land: old beech forests decreasing

C/ Procesi i devoluimit dhe menaxhimi i qëndrueshëm i pyjeve dhe kullotave komunale

1. Ballafaqimi me kompleksitetin e "procesit të decentralizimit"

Procesi i decentralizimit përfundoi në vitin 2008, kur prona e 60% të zonave pyjore dhe kullimore është transferuar në njësitë e qeverisjes vendore (Komuna dhe Bashkia). Ky proces paraqitet si proces i gjerë kombëtar, të orientuar drejt decentralizimit dhe qëndrueshmërisë sociale dhe mjedisore të menaxhimit të pyjeve.

Megjithatë, kronologjia e saj e gjatë, duke filluar në mes të viteve 1990 deri në vitin 2008, është ende duke ngritur shumë çështje përsa i përket përgjegjësisë të menaxhimit dhe të drejtat e pronës pyjet dhe kullotat komunale në. Në këtë kontekst, si të merren me konfuzionin e dukshëm të të ashtuquajturit "Proces devoluimi"?

Në ngritëm hipotezën e atij procesi devoluimi i cili në fakt lidh tre problem të veçanta, tre procese të gjera kombëtare, të ndërvarura, por duke ndjekur filozofinë e tyre të veprimit. Procesi i devoluimit, në kompleksitetin e tij, tregon ndërthurjen e këtyre proceseve ligjore, politike, administrative, dhe se si ato ndërveprojnë në nivel lokal për të arritur konsensus lokal.

> Decentralizimi administrativ: komunat bëhen në nivel menaxhimi ad - hoc të pyjeve dhe kullotave.

Qëllimi i procesit të devoluimit ishte së pari, për të decentralizuar kompetencat politike dhe menaxhuese nga niveli kombëtar në atë lokal, në mënyrë që të shkojnë drejt procesit të aderimit në Bashkimin Evropian. Ky proces ka filluar në fund të periudhës komuniste, në procesin e demokratizimit, me krijimin e njësive të qeverisjes lokale, si niveli administrativ i menaxhimit në vitin 1992. Ky proces u përforcua më tej në 1998 kur Shqipëria nënshkroi Kartën Evropiane për Vetëqeverisjen Lokale (Këshillit të Europës). Në Kushtetutën e saj të re të vitit 1998, Shqipëria ka njohur nivelin rajonal (Qark) si edhe komuna (Komuna dhe Bashkia), si nivelet e decentralizuara për menaxhimin administrativ, dhe të lëshuar në vitin 2000, një Strategji Kombëtare për decentralizimin, e ndjekur me ligjin n ° 8652 Per organizimin dhe funksionimin e institucioneve lokale, e 31 korrik 2000. Në vitin 2002, ligji vjetor i buxhetit prezantoi një formulë për të shpërndarë në mënyrë efektive një pjesë të buxhetit të qeverisë për njësitë e qeverisjes vendore. Dhe, vitin pasardhërdhës, paketa fiskale përcaktoi fuqinë taksuese të qeverive lokale (normat, baza, sektori), duke përforcuar kapacitetet e tyre financiare. Në këtë kontekst, komunat dhe bashkitë u bënë njësi të menaxhimit ad - hoc të pyjeve dhe kullotave që do të transferohen në nivel lokal, edhe në qoftë se shkalla e fshatit ishte identifikuar si niveli bazë organizativ i menaxhimit të zakonshëm të të përbashkëtave.

Decentralizimi i qeverisë në Shqipëri është ende duke kaluar nëpër një proces, dhe një reforme aktualisht është në përgatitje e sipër. Me gjithë progresin e rëndësishëm drejt më shumë autonomie të dhënë në nivelin lokal, komunat dhe bashkitë kanë ende shumë pak kapacitetet financiare dhe njerëzore dhe burime të pakta që do të jepen në sektorin e pyjeve.

> Evolucioni i sektorit të pyjeve në drejtim të menaxhimit të decentralizuar të burimeve pyjore për qëndrueshmërinë mjedisore dhe sociale

Së dyti, procesi i decentralizimit ka qenë pjesë e reformës së përgjithshme institucionale të sektorit të pylltarisë shqiptare, në drejtim të menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve dhe kullotave, në përputhje me marrëveshjet ndërkombëtare për biodiversitetin dhe mbrojtjen e mjedisit, si dhe strategjitë kombëtare sektoriale (Strategjia Kombëtare e Zhvillimit, Strategjia e Zhvillimit të Pylltarisë, Strategjia e Gjelbër, etj). Duke e sjellë menaxhimin e pyjeve më pranë nivelit lokal u parashikua gjithashtu si një mënyrë për të arritur një ndarje më të drejtë të të ardhurave nga shfrytëzimi i drurit për njerëzit lokal në varësi të burimeve pyjore.

Një nga aktorët kryesorë të zbatimit të procesit të decentralizimit ishte Banka Botërore e cila ka shoqëruar reformat e sektorit të pyjeve shqiptare, me nga dy projekte të gjera pyjore kombëtare të njëpasnjëshme, të ashtuquajturat AFP (Programi I Pylltarisë Shqiptare - 1996/2004) dhe PZHBN (Programi për Zhvillim të Burimeve Natyrore - 2005 /2012). Nën komponentët e pyjeve komunale të projekteve, Banka Botërore është duke punuar në drejtim të një komuniteti të qëndrueshëm - bazuar menaxhimin e burimeve natyrore, kryesisht nëpërmjet përgatitjes e planeve të menaxhimit të pyjeve dhe kullotave, në nivel komunal. Pas përfundimit të projektit, 221 komunat dhe bashkitë u pajisën me të reja, deri në planet ditore të menaxhimit, për të shoqëruar transferimin e pronës nga kullota të identifikuar dhe parcela pyjore tek njësitë e qeverisjes vendore.

Paralelisht, Ministria e Bujqësisë dhe Ushqimit, kishte ndërmarrë ndryshimet legislative e institucionale, për të zbatuar procesin e transferimit dhe të rregullojnë përgjegjësitë e ndarjes dhe bashkëpunimit, ndërmjet shërbimeve të pyjeve ekzistuese të Rrethit, qeverive lokale dhe komuniteteve. Zhvillimet e fundit deri më sot ishin: Vendimi i Këshillit të Ministrave, 2008, që ndryshon ligjin e Pyjeve të 2005, mbi përcaktimin e procedurave dhe kriterëve të administratës së pyjeve komunalë, dhe krijimi i Shërbimit Ekstensiv Pyjor në 2011, për të shoqëruar njësitë e qeverisjes vendore me mbështetje teknike në menaxhimin e pyjeve dhe kullotave të tyre.

> Nga devoluimi i aseteve publike tek çështjet e pronësisë

Së treti, procesi i devoluimit përshtatet në procesin më të madh të "Procesit të devoluimit të Aseteve Publike", filluar në vitin 2002 dhe është në vazhdim e sipër për

pasuritë e tjera publike (rrugët, shkolla, spitale, ujë, etj). Në vitin 2007, nën presionin e donatorëve ndërkombëtarë, që mbështesnin financiarisht PZHBN, procesi i devoluimit në lidhje me pyjet dhe kullotat u përshpejtua për të mbajtur ritmin me procesin e përgjithshëm të menaxhimit të decentralizuar të pyjeve. Nga vjeshta 2007 deri në pranverën e vitit 2008, për çdo komunë, një listë e pyjeve dhe parcelave kullosore, të identifikuar nga Shërbimi Pyjor i Rrethit (sipas referencave dhe numrave të identifikimit të inventarëve të Pyjeve të 1985), u hartua, me bashkëpunimin e komunave, dhe më pas ranë dakord në nivel kombëtar nga Ministria e Mjedisit, dhe Ministria e Punëve të Brendshme, që të miratohet nga Këshilli i Ministrave.

Deri në vitin 2008, transferimi i listës së ngastrave të kullotave dhe pyjeve të komunave dhe bashkive është përfunduar. Por ata tani janë duke u përballur me një hap të tretë: regjistrimi i pronës në kuadër të Zyrës së Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme në Shqipëri, në mënyrë që të marrin titujt zyrtarë të pronësisë. Ky proces është i kushtueshëm, por dhe mund të ndihmojë njësitë e qeverisjes lokale për të siguruar më mirë territorin e tyre dhe të bazojnë një menaxhim të fortë territorial të burimeve të tyre. Deri më tani, vetëm një duzinë e komunave kanë proceduar me regjistrimin e tokave të tyre.

Megjithatë, ky proces regjistrimi - si hap përfundimtar për kompletimin e procesit të devoluimit - është gjithashtu duke ngritur shumë parashikime në mesin e aktorëve lokalë mbi problem pronësie private. Pasi komunat do të jenë ligjërisht pronarë të pyjeve dhe kullotave të tyre, ata do të kenë mundësi që të pushojnë / shesin titujt e pronësisë së tokës. Kërkesat e pronësisë për pyjet dhe kullotat, si prona tradicionale të familjeve apo individit janë aktualisht duke fituar më shumë intensitet në nivel lokal, duke vënë në pyetje rolin e komunave në menaxhimin e përdorimit të tokës, dhe objektivit final të procesit të devoluimit kombëtar.

2. Tre modele të ndryshme të menaxhimit të pyjeve që dalin nga implementimi i procesit të devoluimit duhet të dallohen qartë

Nga implementimi i procesit të "devoluimit" të pyjeve dhe kullotave në bashkitë dhe komunat dhe rregullimet e shumta në nivel kombëtar dhe lokal, tre "tipe ideale" kryesore të menaxhimit të pyjeve dhe kullotave janë zhvilluar në Shqipëri: menaxhimi i pyjeve komunalë, të komunitetit dhe ato private. Këto tre opsionet e menaxhimit janë të hapura për të siguruar në mënyrë efektive një menaxhim të qëndrueshëm të pyjeve dhe kullotave të transferuara, dhe ne nuk po mbrojmë *a priori*, një zgjidhje më të mirë. Tre

opsionet nuk janë domosdoshmërisht të përjashtueshme, por është e rëndësishme për të njohur dallimet e tyre dhe specifikat e tyre, në mënyrë që të bëjnë zgjidhjen më të mire që përshtatet me situatën lokale.

Menaxhimi i Pyjeve "Komunalë" (të mos ngatërrohet me menaxhimin komunal, i cili i referohet menaxhimit të komunitetit, dhe jo menaxhimit komunal (Bruce 1999)), i referohet situatës ku pronësia e pyjeve, si dhe përgjegjësitë e menaxhimit të saj dhe përfitimet e shfrytëzimit i takojnë njësive të qeverisjes lokale. Përgjegjësia menaxhimit nuk përfshin domosdoshmërisht ato komuna ose bashki që kanë shërbimet e tyre të pyjeve për shfrytëzimin e pyjeve. Për shembull, në Francë, Shërbimi Kombëtar i Shtetit (Zyra e Pyjeve Kombëtar) menaxhon pyjet "komunal" të cilat janë në emër të komunave dhe bashkive. Në Shqipëri, ky opsion është zbatuar pjesërisht në disa komuna, por nuk ekziston një fushë e tillë pyjesh të përhershëm "komunal" si e tillë. Mund të jetë një opsion i adoptuar nga komunat dhe bashkitë të cilët aktualisht janë duke kaluar nëpër procesin e regjistrimit sipas agjencisë ZRPP, për të siguruar titullin e tokës për çdo parcelë pylli dhe kullote të transferuar.

Menaxhimi i Pyjeve të Komunitetit është një tjetër mundësi për menaxhimin e pyjeve në Shqipëri, ku komuniteti lokal luan një rol qendror në menaxhimin e pyjeve me mbështetjen e lehtësuar të qeverisë. Përgjegjësitë e menaxhimit dhe përfitimet nga shfrytëzimi i drurit menaxhohen nga komunitetet në një nivel të caktuar, në varësi të konteksti vendor, ndërsa pronësia mbi tokën pyjore mund të jetë ose private ose publike. Në Shqipëri, ky opsion është futur përmes projekteve pyjore të Bankës Botërore, që nga viti 1996. Ajo filloi me krijimin e Komisioneve Pylltarisë të Fshatit, dhe Shoqatat e përdoruesve të pyjeve dhe kullotave, në nivel bashkie dhe komune, për të menaxhuar dhe shfrytëzuar burimet pyjore në të mirën e pjesëmarrësve të tij, sipas planeve të menaxhimit komunal dhe Plani Vjetor Operativ bërë nga inxhinierë pyjorë komunal (ose një konsulent pyjesh), me mbështetje/ dhe aprovimin e Shërbimeve Ekstensive Shtetërore. Nën këtë opsion, i mbështetur nga dy projektet e njëpasnjëshme pyjore të Bankës Botërore (AFP dhe PZHBN) pronësia e tokës ka mbetur publike, edhe në qoftë se pronësia e tokës pyjore ishte më pas, e transferuar nga niveli shtetëror të komunës ose bashkisë.

Pylltaria private i referohet menaxhimit të pyjeve dhe shfrytëzimit në tokat private. Në Shqipëri, pylltaria private përfaqëson vetëm 4% të sipërfaqes së përgjithshme të pyjeve, të cilat përshkruajnë një strukturë origjinale të pronësisë të pyjeve për Shqipërinë, krahasuar me situatat e kombeve të tjera në të gjithë botën, ku pyjet private janë shumë më të zhvilluar. Pas rënies së regjimit komunist, njohja dhe kthimi i tokës pyjore private tek ish- pronarët filloi ngadalë në vitin 1996, dhe Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë e vitit 1998, e njohu zyrtarisht kthimin e pronës shtetërore në mes të 1945 dhe 1990 në nenet 41 dhe 1981. Ky proces i rikthimit është një proces i ngadalshëm, dhe disa kërkesa janë ende raste në vazhdim. Në ditët e sotme, opsioni i pyjeve private është duke kaluar nëpër debate të ndryshme, dhe është

parashikuar si një hap i dytë i procesit të transferimit të teknologjive, e cila mund të vazhdojë me transferimin përfundimtar të pronësisë nga pyje dhe kullota komunale tek përdoruesi përfundimtar. Deri më sot, Federata Kombëtare e Përdoruesve të Pyjeve po mbron këtë opsion.

Figura 23: Tipologjia e tre opsioneve të mundshme të menaxhimit të pyjeve për pyjet komunale në Shqipëri.

Management of forests and pastures	Examples in the world	Legitimacy	Property	In charge of the management	Making profit from exploitation
<i>Kommunal</i>	France	Representative democracy	Local government units		
Community	Mexico	Human right	State/Private	Community	
Private	France	Rule of Law	End users		
State	France	Regalian Right	State		

Çdo lloj i menaxhimit lokal ka të metat dhe avantazhet e saj. Është interesante të parashikojmë se cilat mund të jenë problemet mjedisore për çdo lloj menaxhimi lokal.

Figura 24 : Impaktet potenciale dhe të provuara mjedisore për secilën tip të menaxhimit të pyjeve.

Management of forests and pastures	Potential/Proven Environmental impact
<i>Kommunal</i>	Biodiversity loss, due to priority given on silvicultural productive activities at the expense of a multi-functional uses of forests
« Community »	Biodiversity loss, due to priority given on silvicultural productive activities at the expense of a multi-functional uses of forests
Private	Degradation, due to pressure transfer on wood resources from privatized forest areas (<i>Fis</i>) toward common forest areas (<i>Hali</i> and <i>Korije</i>)

Konkluzione

Për të përfunduar, ne do të donim të theksonim disa mesazhe "të marrë në shtëpi", bazuar në këtë studim në terren:

1/ Mjetet dhe diagnostika mjedisore: Është e rëndësishme që të njohin vështirësitë e mobilizimit të mjeteve të disponueshme diagnostike në Shqipëri (inventarët pyjore, imazhet satelitore, planet e menaxhimit, etj) në mënyrë që të hartonin pyetjen mbi mjedisin. Ato janë shumë të ndryshme, nganjëherë kontradiktore, shumë të politizuara për disa, dhe teknikisht të kufizuara për të zhvilluar diagnostikën gjithëpërfshirëse mjedisore. Është gjithashtu e rëndësishme për të njohur rolin e "njohuritë e praktikantit" në procesin e ndërtimit të diagnostikës, si një mënyrë për të përfshirë në dinamikat e kuptimit mjedisor, zakonet dhe praktikat në zonat pyjore.

2/ Dinamikat e mjedisit: në bazë të këtyre studimeve në terren, duket se « doxa » mjedisore vetëm merr në konsideratë shpyllëzimin dhe dinamikën e degradimit që ndodhin në pyjet shqiptare. Duket e rëndësishme për të trajtuar çështjen e pyllëzimit si dinamikë mjedisore që ndodh në shumicën e territoreve rurale në Shqipëri (të transformimit të kullotës në pyje shkurresh). Këto dinamika mund gjithashtu të çojnë në një humbje të biodiversitetit, një rritje të shfaqjes të zjarreve të pyjeve, degradimi i peizazheve pastorale, etj.

3/ Proçesi i devoluimit dhe kompleksiteti i tij duhet të sqarohet duke dalluar më qartë, tri çështje të ndryshme: Pronësisë - Përdoruesit dhe Praktikant - Menaxhimi / dizajni institucional.

- **Problemët e pronësisë dhe të drejtave të pronësisë** kujdesen së fundmi për pyjet dhe kullotat e transferuara. Nga një qasje e dyfishtë në drejtim të "pronës publike" (shtetërore apo komunale) kundrejt pronësisë "pronës private", ne mbrojmë idenë për të njohur një gamë të gjerë të strategjive të përdorimit të tokës. Këto përdorme dhe praktika janë të organizuara kryesisht në nivel fshati – kundrejt pyjeve dhe kullotave të transferuara në nivel komunal. Ato janë të ndryshme nga njëri fshat në tjetërin, progresivë, në evolucion dhe subjekt i parashikimeve apo pritjeve, veçanërisht kur është fjala për të riformuluar të drejtat e përdorimit, të aksesit, nxjerrjes, përjashtimit ose menaxhimit në të drejta të plota të pronësisë.
- **Përdorimi dhe praktikant:** është e rëndësishme për të njohur aktivitetet e ndërthurura në tokat pyjore dhe kullosore, në varësi të burimeve në dispozicion (foragjere, gështenjë, dru zjarri, qymyrdhuri, bimë aromatike dhe mjekësore, etj). Nga ky multi-funksionalitet mund të jenë nxjerrë modele të ndryshme të menaxhimit të këtyre burimeve natyrore. Në kontekstin e projekteve të pylltarisë, duken të rëndësishme jo zonat pyjore dhe kullosore në një tip/ plan menaxhimi të veçantë, por merr parasysh shumëllojshmërinë e statuteve për të

zhvilluar strategji të financimit më të qëndrueshme për menaxhimin e këtyre zonave.

- **Menaxhimi dhe organizimi institucional** i tokave të transferuara në një afat të shkurtër, të mesëm dhe të gjatë. Tre lloj ideale të menaxhimit të pyjeve duhet të jenë veçuar: të komunitetit, menaxhimin komunal dhe pyjeve private. Është e rëndësishme për të identifikuar, në çdo model, shumëllojshmërinë e interesave: vetë- konsumi, tregëtimi, shërbimet mjedisore, ruajtjes së peizazhit, etj. Si të ngremë prioritetet, dhe të bëjmë disa zgjedhje në mesin e opsioneve të ndryshme (sociale, ekonomike, mjedisore) të cilat nuk kanë të njëjtën horizont kohe ose të njëjtë shkallë veprimi?

Referencat :

Agolli, S. (2000). Bujqësia Shqiptare në Vite - Review of Albanian Agriculture. Tirana, Albania, PEGI.

Barrière, O. and C. Barrière (1996). Approches environnementales: systèmes fonciers dans le delta intérieur du Niger. La sécurisation foncière en Afrique, pour une gestion viable des ressources renouvelables. E. LeRoy, A. Karsenty and A. Bertrand. Paris, Karthala.

Bouriaud, L. (2005). "Causes of Illegal Logging in Central and Eastern Europe." Small-scale Forest Economics. Management and Policy 4(3): 169-292.

Bruce, J. W. (1999). "Legal Bases for the Management of Forest Resources as Common Property." Community Forestry Note 14(FAO): 1-134.

Çarçani, M. P. (1994). Les forêts et les produits forestiers : profils nationaux. Albanie. F. Département des forêts. Rome: 1-49.

DGFP (2005). National Strategy Development of the Forestry and Pastures Sector in Albania. Tirana, Albania, Directorate General of Forest and Pastures, Ministry of Environment, Forest and Water Administration.

Dida, M. (2003). State of Forest Tree Genetic Resources in Albania. Forest Genetic Resources Working Papers. W. P. FGR/62E. Rome, FAO: 30.

Lerin, F. and S. Marku (2010). Mobilités spatiales et développement en Albanie : enseignement de la transition post-communiste et enjeux d'avenir. IVème conférence internationale de démographie des Balkans Budva, Monténégro, INED.

LeRoy, E., A. Karsenty, et al. (1996). La sécurisation foncière en Afrique, pour une gestion viable des ressources renouvelables. Paris, Karthala.

Müller, D. and D. K. Munroe (2008). "Changing Rural Landscapes in Albania : Cropland Abandonment and Forest Clearing in the Postsocialist Transition." Annals of the Association of American Geographers 98(4): 855-876.

Ostrom, E., J. Burger, et al. (1999). "Revisiting the Commons: Local Lessons, Global Challenges." Science 284: 278-282.

Proko, A. (1997). "Végétation forestière et sylviculture." Options Méditerranéennes Série B(15): 126-142.

Shallari, A. (2013). Les zones humides d'Albanie. Transmission des normes internationales et européennes en matière environnementale en Albanie et dans les Balkans Occidentaux. Le cas de cinq zones humides : Shkodra, Karavasta, Narta, Butrinti et Prespa. Géographie et Aménagement de l'espace. Montpellier, Université Paul Valéry, Montpellier III. **Doctorat**.

Sirami, C., A. Nespoulous, et al. (2010). "Long-term social and ecological dynamics of a Mediterranean landscape: impacts on biodiversity." Landscape and Urban Planning **96**: 214-223.

Sjöberg, Ö. (1991). Rural Change and Development in Albania. Colorado - USA, Westview Press.

Stahl, J. (2010). "The Rents of Illegal Logging: Forest Resources in Southeast Albania." Conservation and Society **8**(2): 140-150.

World Bank (1996). Albanian Forestry Project (AFP). Environmental Assessment Report, Investment center, FAO/WB Cooperative Programme.

World Bank (2005). Natural Resources Development Project (NRDP). Project Appraisal Report. Tirana, Albania, Environmentally and Socially Sustainable Unit; Europe and Central Asia Region.

Studim Fillestar rreth Pyjeve Komunale në Shqipëri – 04 Dhjetor 2013, Tiranë

